



Jens Pauli Heinesen:
Leikur tín er sum hin ljósi dagur. Skaldsaga.
(Forlagið Gestur. Tórshavn 1982. 167 s., kr. 84 hft., kr. 100 innb.
Perma: Ingi Joensen.
Prent: Prentstovan).

Það er eingin ívi um, at Jens Pauli Heinesen hevur sínar røtur sum yrkjari djúpt festar í skaldskapinum hjá Hans Andriasi Djurhuus. Yrkingarnar hjá hesum hava stóran leiklut í skaldskapinum hjá honum, har tær lata eyguni hjá børn-um og hálvvaksum upp fyrri tí vakra og duldarfulla í orðunum — eitt nú fyrri Bjarna Dagfinni í »Yrkjaranum í Selvik« — og tá lesarin hittir Hugin aftur í »Leikur tín er sum hin ljósi dagur« eftir at hava glept honum niggju ára gomlum í »Lýsir nú fyrri tær heimurin«, situr hann og lesur »Barnabókina« hjá Hans Andriasi og »Dýralæruna« hjá Mikkjali á Ryggi. Hann kennir eina trósliga ávirkan, bókurnar lata upp fyrri gandinum og maktini, sum býr í orðunum, og hann fær hug at royna at seta orð saman.

Lokki-temaið

Líkasum áðurnevndi Bjarni Dagfinnur hevur Hugin eina skaldasmáttu úti á tróðni, og hann fær fyrri fyrstu ferð søgu prentaða undir egnum navni í »Barnablaðnum«, og nú verður samband knýtt til lokki-temaið í bókunum. Henda kenksan av at verða drigin av ein-um tölendi mátti, tú ikki kennir, einum mátti, sum bæði ger teg bangnan, men samstundis veitir við djúpastu upplivingum framan fyrri stavni. Það er listin, sum hevur biðað eftir honum og kallað á hann, og nú svarar hann: »Ja, nú komi eg, nú komi eg«.

Serliga eitt orð bitur seg fast í hugarum hjá dronginum, og hann hoyrir um sjórænarar í skúlanum, og byurin Malaga verður nevndur: »Malaga. Ein hiti av ógvna geislaði í hesum navni, tað brendi frá sær, heitt og ljóðsamt, avskorin bróst, uppsprettir munnar. Eg fór ongan-tíð at tora hagar«.

Kanska eitt áhugavert dømi um atdráttarmegina í tí sum ræður okkum, at høvundurin Jens Pauli Heinesen hevur dvalt fleiri longri skeið í Malaga-ókinum, har m.a. henda bók er skrivað.

Hugin hevur hagar

tankar um at vera rithøvundur, at teir eru guda-líkir, og at: »Teirra avrik var so reinmeint, stórt og virðismikið fyrri manna-ættina og ævinleikan, at tað var ein sjálfvlgja, at teir vóru víðfarnir sum finasta postalín«. Akkurát hesa eitt sindur veruleika-fjaru fatan, av hvønn leik-lut ein rithøvundur hevur í einum djúpt materialist-iskum samfelag, hevur Jens Pauli Heinesen greitt frá í greinini »Trúnaðar-játtan á kyrrindum«:

»Eg hevði sum smádrong-ur og langt upp í ungdom-in eina ótrúliga bláoygda áskodan á tað at vera skald og skrivandi menniskja. Eg var sann-fordur um, at arbeiðið og avrikið hjá hesum ediliga fólkslagi var so reint, reinmeint, stórt og virðis-mikið fyrri mannaættina og ævinleikan, at tað var ein sjálfvlgja, at hesir orðsnildu edlingar í einum so hogmentaðum fólki sum okkara vóru víðfarn-ir sum finasta postalín. Hetta dýrmæta fólkslag-ið hevði jú offræð liv og sál, sum tey siga, til at virka fyrri lúvins góðu kreftum« (Varðin 47).

Einasti veruligi personur vit hitta í skaldsøguni er Heðin Brú, hann vitjar pápa Hugin, og tað verður greitt frá, hvussu bergtik-lin drongurin er av »Logn-brá«, og týðningur henn-ara í hansara hugaheimi avspeglast í skaldsøguni, t.d. tá Hugin fær alk til ein gentuskóta, sum vitjar Fagradal og fleiri ferðir lýsir hana við orðum sum: »... tann vakra gentan við tí brúna, purluta hárinum ...«. Ikki ólíkt orðunum hjá Høgna, tá hann hugsar um Gunnvá: »Hann sá hana fyrri sær við sínum stóru bláu eygum og sín-um fagra gula hári, hon hugdi so undarliga bangin og biðjandi at honum«.

Einastaðni verður Hugin av mammuni brigdaður fyrri nakað, hann hevur sagt, og hann rýmur heim-anífrá við sínum bók-metaligum fyrirmynd í huga:

»Í bókini Lognbra rýmdi Hogni eisini heimanífrá. Hann fór valtrand í avstað yvir heidar og blotar gjøgnum summarnáttina og hevði ongan góðan uttan lyngklónna og dreymta um ta ljóshæru gentuna við teimum vøkru, biðjandi eygunum. Eg gekk á skak niðan gjøgnum boin niðan til ta stóru gomlu trónna, ið skar ein ovur-stóran ferhyrning burtur av haganum. Myllá rann í gjøgnum hana«.

Bit merki í, at Hogni plagdi at sita við Mýnar-fossin, og Hugin her vitjar Myllána.

Kriggið

Annar Veraldarbardagi og hersetingin av Føroyum er baksýnið fyrri skaldsøguni, og ensku hermenninir, og ensku hermenninir, og tað teir faast við, taka stórt pláss í hugarum hjá dronginum.

Kapittulín, har hermenninir koma til Fagradals og vanda øllum við, hevur tað poetiska navnið »Yndisligar myrriður«, men tað er litil poesiur í tí, sum liggur aftanfyrri navnið. Tað er nevnliga, tá ið tær ensku kanónirnar skjóta eftir týskum flog-förum, at spreingingarnar visa seg sum »yndisligar myrriður« á luftini. Mót-setningurin millum tey vøkru orðini og tað óhugnaliga, sum tey skulu lýsa, avmyndar sam-stundis upplivingina hjá dronginum av hermonnu-num og krignum. Hóast hann veit, at fólk doyggja, og at ein sonur úr granna-húsinum er sjólatin í krig-num, so verður óhugin — í hvussu er í fyrsta umfari — skúgvaður til viks av øllum tí spennandi nýggja, av ævintýrinum.

Liv og deyði eru høvuðs-evnið í gjøgnum alla skald-søguna. Og teir ævinligu

mótsetningarnir, ið ikki eru til uttan hvønn annan, verða settir upp ferð eftir ferð: abbin, Mikael, mamman, ta nýfðda, Arant, Heirikkur og barn-ið hjá honum, ensku her-menninir á veg til Italia, har vit vita, at næstan all-ir lótu liv. Abbin er tann, sum stendur fremstur í hesum spurningi, tí hann kann rokna við at sigla av, hvørja lótu tað skal vera, og tað er hann, sum fyrri abbabørnunum samanfat-ar eitt langt liv: »Ja, ja, eina ferð var eg líka litil sum tit, og tað er stutt sið-ani, so stutt siðani. Harra-gud, sum livið er stutt kortini, sum livið er stutt, sum tað er stutt siðani, eg gekk og spældi niðri á sandinum líkasum tit, og hava tit heilsuna, staklar-nir, hvat Gud gevi, at tit fáa, so verður tað ikki leingi, at tit fara at liggja sum abbi tykkara.«

Í samband við deyðan hjá abbanum, kemur Hugin inn á ein spurning, sum flestu fólk onkuntið noyð-ast at seta sær: syrgi eg ærliga, ella er tað bert tí eg eigi at føla og gera so-leiðis? Ívín um kenslurnar er ektaður, ella tillærðar og væntaðar av umhvørvi-num og tær sjálvar.

Men niðurstøðan, Hugin ger sær av bar-daganum millum liv og deyða, er so livsjáttandi, sum hon kann verða:

»Hvat var tað ikki undur-fult at liva og vera til«.

Góðar lýsingar

Tað eru ótrúliga nógvar finar lýsingar í skaldsø-guni, t.d. í fyrstani har Duruta argar Hugin og seinni avmyndingin av briminum á sandinum undir einum stormi fyrri bert at nevna tvær. Seksu-aliteturin er, nú drongurin nærkast feringaraldr, meira framarlaga enn nakrantið, og hann verður so við og við greiður yvir, hvussu hesar sakir hanga saman. Hann veit meira enn nakrantið, at kynsliv-ið má vera synd, men tað er, sum um tað bert fær enn stóri atdráttarmegi av hesi hansara vitan. Ser-liga er tað tann blomstr-andi Anna Leonora, ið hevur eitt vánaligt orð á sær, sum er mál fyrri hans-ara dreymum: »Eg droymdi um hana og henn-ara ósandi navn, eg hevði enntá og meiri enn eina-ferð gingið uttan fyrri hús hennara í myrkrinum í teirri vón, at hon fór at koma út og lokka meg inn til sín«.

Eitt lítið brot kundi verið tikið fram, tí tað minnir so nógv um niðurstøðuna hjá Aksel Sandemose í »En flygtning krydser sit spor«, har hann sigur, at bert hann, sum er leinkj-aður til eitt ávist stað, heldur, at eitt fjall altið sær eins út, bert hevur eina útsjón, meðan hann, sum ferðast runt fjalli sær, at tað skiftir eftir, hvar tú ert staddur.

Hugin er á veg niðan á Hørg: »Tað, sum úr túni-num hevði havt eina ó-broyttiga útsjón, skifti ham og form, alt longur niðan eg kom. Byggin og landslagið var als ikki tað sama hiðani sum harniðri, alt var í grundini broyt-ligt og skifti ham í mun til, hvar eg sjálvar var stadd-ur«.

Høvundurin

Sum í flestu av skaldsø-gunum hjá Jens Paula Heinesen, so hava fleiri brot áður verið prentaði sum stuttstøgur, t.d. koma »Eitt skelvandi keldufar« úr »Dropar í livsins havi« og »I aldingarðinum« úr savninum av sama navni, nærum óbroyttar fyrri her. Eg veit, at onkur brokkast um hetta, men eg dugi ikki at siggja, at tað ger nakað, um søgurarnar koma í sín rætta samanhang. Haraft-urat fáa tær nettupp í ein-um samanhangi, sum ikki var áður, nýggi brigði.

Í øllum sínum skaldsø-gum stingur høvundurin onkuntið høvdið beinleiðis fram í tekstinum. So er eisini her, men harðligari enn vant. Móti endanum á bókini og heimsbardaga-num fáa vit eina litla grein um seinastu lóturnar hjá Hitler, Goebbels og Himmler, og brýtur hon við restina av bókini. Brotið hevði staðið natúr-ligari í onkrum øðrum sam-anhang, men tað tykist sum um óðin yvir allar tær framdu beistagerðirnar taka ræði á høvundanum, og hann má fáa luf.

Eingin vandi

Skaldsøgan endar, har Hugin umskiftist frá at vera smádrongur til at vera hálvvaksin. Løyni-dómar — bæði gleðligir og tregafullir — opinberast fyrri honum. Og líka-sum Hugin stendur yvir fyrri einum avgerandi skifti, tann seinasta rest av sakloysi er burtur og kemur ikki aftur, so ger heimurin tað eisini: Hiro-shima-bumban er slept. Hildibrandur, sum skal byrjað á læraraskúla, ger hesa samantatan: »Aldri, aldri fara tit at gloyma navniið Hiroshima, æviga fer tað at standa í søguni sum eitt varðtekinum, at frá hesum degi verður verðin ongantíð tann sama«.

Tær triggar bókurnar, sum higartil eru komnar í røðini »A ferð inn í eina ó-endaliga søgu« eru ikki uppbyggdar við søgugongd í tí merking, at vit fylgja einum ávisum traði, sum so meir og minni sjónskt er til staðar alla tíðina. Tær eru settar saman av myndum, av smáum stutt-søgum kann næstan sigst, og hvørt av hesum brotum gevur eina litla lýsing, eitt bragd, sum til-samans gera eina heild. Uppbyggingin er lýsing av heildini í smáum brot-um, og hvussu drongurin fatar hana.

»Leikur tín er sum hin ljósi dagur« er eins og tað undanfarna bindi í røðini vakurt prentað og væl lagt til rættis. Flestu fólk dáma vakrar bókur, og mangan er tað ikki kostn-áðarmiklari ella stórri stríði at syrgja fyrri, at ein bók sær hampuliga út: men bókur eru eisini til fyrri at verða brúktar, og skulu helst ikki bert fáa ta lagnu at gerast prýðis-varðar á bókahillini.

Í Jens Paula Heinesens fori er tó eingin vandi fyrri hesum.

Jógvan Isaksen

Lív og deyði

Jens Pauli Heinesen

Leikur tín er sum hin ljósi dagur

skaldsøga

